

COST E-READ: ДЕКЛАРАЦИЯ ОТ СТАВАНГЕР:

ОТНОСНО БЪДЕЩЕТО НА ЧЕТЕНЕТО

Живеем във време на все по-бърза и всеобхватна цифровизация. Цифровите технологии предлагат огромни възможности за производството, достъпа, съхранението и предаването на информация и същевременно са предизвикателство пред редица отдавна установени практики на четене. През последните четири години близо 200 учени и изследователи на четенето, публикуването и грамотността от цяла Европа изследваха влиянието на цифровизацията върху практиките на четене. Хартията и екраните имат свои производствени специфики. В днешната хибридна среда за четене на хартия и от екрани ще трябва да бъдат намерени най-добрите начини за използване предимствата както на хартиените, така и на цифровите носители за различните възрастови групи и за различни цели.

Изследванията показват, че хартията остава предпочитаният носител за четене, особено за по-дългите единични текстове, когато е необходимо по-дълбоко разбиране и вникване, както и че четенето на информационни текстове на хартия е с най-голяма степен на възприемане. Четенето на хартия на по-дълги текстове е безценно за редица елементи на познанието като концентрация, изграждане на лексика и памет. Затова е важно да бъде запазено и насърчено четенето на хартия на по-дълги форми като един от начините на четене. И тъй като използването на екранни средства продължава да нараства, едно от неотложните предизвикателства ще бъде да се открият начини за улесняване на разбираемостта при четенето на дълги текстове в екранна среда.

Основни констатации:

- **Индивидуалните различия в уменията, способностите и предразположенията формират ясни профили за учене, които влияят върху способността на децата да използват и да учат от цифрови или от печатни източници;**
- **Цифровият текст предлага отлични възможности за адаптиране на представянето на текст към индивидуалните предпочитания и нужди. Ползи за разбиране и мотивация на читателя се демонстрират там, където внимателно е проектирана средата за цифрово четене;**
- **Цифровата среда поставя също и предизвикателства. Читателите са по-склонни да са**

свърхуверени в своите способности за разбиране при цифровото четене, отколкото при четенето на печатни издания, особено когато са под натиска на времето. Това води до повече плъзгане по повърхността и до по-малка концентрация върху четения материал;

- **Мета-проучване на 54 изследвания с над 170 000 участници демонстрира, че разбирането на дълъг информационен текст е по-ефективно при четене на хартия, отколкото от екрани, особено когато читателят е под напрежение. Не са наблюдавани разлики при възприемането на разказвателни текстове;**
- **Противно на очакванията за поведението на „дигиталните туземци“, ефектите на непълноценност на екрана в сравнение с тези на хартията се увеличават, вместо да намаляват с течение на времето, независимо от възрастовата група и от предишния опит в цифрова среда;**
- **Нашето въплътено познание (т. е. как и какво научаваме, знаем и можем да правим зависи от характеристиките на цялото физическо тяло) може да допринесе за разграничаването между четенето на хартия и от екран, що се отнася до разбиране и трайно възприемане на текст. Този фактор е подценяван от читатели, преподаватели и дори от изследователи.**

Тези констатации са в съответствие и с констатациите, направени в страни извън Европа, поради което формулирахме следните препоръки:

Препоръки:

- **Както в печатната, така и в цифровата среда е необходимо да се провеждат систематично емпирични изследвания на условията, при които ученето и разбирането се подобряват, както и на обстоятелствата, при които те са затруднени;**
- **Учащите трябва да бъдат обучени на стратегии, които да използват за овладяване на дълбочинното четене, както и на по-високо ниво на четене от цифрови устройства. Важно е, освен това, училищата и училищните библиотеки да продължават да мотивират учениците да четат печатни книги и да предвиждат време за това в учебните им програми;**
- **Учителите и другите преподаватели трябва да бъдат информирани, че бързата и безразборна замяна на печатни издания, хартия и моливи с цифрови технологии в началното образование не са неутрални. Освен ако не са придружени от внимателно разработени цифрови инструменти и стратегии за обучение, те могат да причинят забавяне в развитието на децата при разбирането на четения материал и при формирането на умения за критично мислене;**
- **Необходими са подходящи действия за разработване на по-добри насоки за прилагане на цифровите технологии, особено в образованието, а и в медийната среда. По отношение на образованието това се отнася, например, за развитието на емпирично утвърдени инструкции за придобиване на цифрова грамотност (подбор, навигация, оценка и интегриране на информация). Такива цифрови умения ще бъдат приложими в множество контексти, например, при работа с правителствена и друга обществена информация;**
- **Преподаватели, експерти в областта на четенето, психолози и технолози трябва да си партнират при разработване на цифрови инструменти (и свързания с тях софтуер), които включват резултати от проучвания за обработка на цифрови и**

печатни формати, включително и за ролята на въплътеното познание при практиките на четене;

• По-нататъшните изследвания в областта на цифровите учебни материали трябва да включват повишено сътрудничество между разработчиците на технологии и изследователите в областта на хуманитарните и социалните науки, за да се подпомогне улесняването на безпристрастни и основани на доказателства публични дебати за цифровите технологични трансформации.

Въпроси за бъдещи изследвания

С нарастването на използването на цифрови материали както за образователни, така и за лични цели, възникват важни въпроси за бъдещето на четенето, за педагогиката на грамотността и за дългогодишното значение на текстовата комуникация:

- В какви контексти за четене и за какви читатели може най-ползотворно да се използва цифров текст?
- Обратно, в кои области на обучението и писането трябва да бъдат насърчавани и подкрепяни печатните текстове?
- Дали е тенденция четенето от екран да бъде по-фрагментирано, по-малко концентрирано и с по-повърхностна обработка, като превръща плъзгането по редовете в режим на четене по подразбиране, пренасян и върху навиците за четене на хартия?
- Усилва ли се нашата чувствителност към фалшиви новини, предубеждения и предразсъдъци от свръхувереността в нашите умения за цифрово четене?
- Какво може да се предприеме, за да се насърчи по-задълбочената обработка на текстовете като цяло и по-специално - на текстове, четени от екран?

Кои сме ние?

Еволюция на четенето в ерата на цифровизацията (E-READ) е европейска научноизследователска инициатива, в която близо 200 учени и изследователи на четенето, публикуването и грамотността от цяла Европа, полагат заедно съвместни усилия за изследване на въздействието на цифровизацията върху практиките на четене. Голяма част от нашите изследвания е фокусирана върху това как читателите, и по-специално - децата и младежите, разбират или помнят написания текст при използването на печатни и цифрови материали.

Членовете и съответните заинтересовани страни от тази финансирана от Европейската комисия изследователска акция на програмата COST се срещнаха на 3–4 октомври 2018 г. в Ставангер, Норвегия, за да обсъдят основните констатации от четиригодишните си емпирични изследвания и дебати (2014-2018). Декларацията от Ставангер «Относно бъдещето на четенето» представлява обобщение на тези дейности.